

Lakimiesliitto ehdottaa yksinkertaista vähäisten riita-asioiden menettelyä

Suomen Lakimiesliitto ehdottaa, että Suomeen luodaan yksinkertainen menettely vähäisten riita-asioiden (ns. *vähäiset vaatimukset*) ratkaisemiseksi. Uusi menettely parantaisi kansalaisten oikeusturvaa, koska se mahdollistaisi pienehköjä saatavia koskevien riitojen saattamisen riippumattoman tuomioistuimen ratkaistavaksi. Oikeussuojaa voitaisiin saada matalalla kynnyksellä nykyistä nopeammin ja pienemmällä oikeudenkäyntikuluriskillä. Oikeudenkäyntikulujen määrä olisi ennalta rajoitettu, eikä yksinkertainen menettely edellyttäisi oikeudellista avustajaa.

Nykyisellään riita-asioiden mediaanikäsitteilyaika on 12–13 kuukautta, ja oikeudenkäyntikulut ovat kasvaneet vuosi vuodelta. Uutta menettelyä tarvitaan nopeuttamaan erityisesti vähäisiä saatavia koskevien riitojen käsittelyä ja hillitsemään oikeudenkäyntikulujen kasvua. Uusi menettely parantaisi myös tuomioistuinlaitoksen tehokkuutta sujuvoittamalla riita-asioiden käsittelyä. Menettelyssä ei kuitenkaan tingittäisi oikeusvaltioon kuuluvista keskeisistä oikeusturvaperiaatteista.

Käsittelyn nopeus ja edullisuus olisivat asianosaisille kannustimina yksinkertaisen menettelyn käyttöön. Vähäisten riita-asioiden menettelyuudistuksen lisäksi tarvitaan myös muita toimia oikeudenkäyntikulujen pienentämiseksi.

Menettelyn peruseriaatteiden hahmottelua:

1. Vähäisten riita-asioiden menettelyn soveltamisalana olisivat riidat, joissa vaadittu rahamäärä on pääomaltaan korkeintaan 10.000 euroa.
2. Menettely keskitettäisiin niihin yhdeksään käräjäoikeuteen, jotka nykyisin käsittelevät riidattomat summaariset asiat.
3. Menettely olisi kantajalle valinnainen, joten kanne voitaisiin vaihtoehtoisesti nostaa laajana riita-asiana. Kannustimena käyttää vähäisten riita-asioiden menettelyä voitaisiin harkita sitä, että kantaja ei asian voittaessaan saisi suurempaa oikeudenkäyntikulujen korvausta kuin vähäisten riita-asioiden menettelyssä. Hävitessään kantaja joutuisi korvaamaan vastaajalle aiheutuneita ylimääräisiä oikeudenkäyntikuluja.
4. Vastaaja voisi vaatia asian käsittelemistä laajana riita-asiana. Kannustimena käyttää vähäisten riita-asioiden menettelyä voitaisiin harkita sitä, että voittaessaan vastaaja saisi samansuuruiset kulut korvatuiksi kuin vähäisten riita-asioiden menettelyssä. Hävitessään vastaaja joutuisi korvaamaan kantajalle aiheutuneita ylimääräisiä oikeudenkäyntikuluja.
5. Asia pantaisiin vireille helppokäyttöisellä sähköisellä alustalla tai kaavakkeella.
6. Menettelyn yksityiskohdat selviävät asian valmistelussa. Yksi mahdollisuus on malli, jossa aluksi olisi neuvotteluvaihe ja jos se ei tuottaisi tulosta, asia siirtyisi kirjalliseen käsittelyyn tai laissa säädetyin edellytyksin suulliseen istuntoon, mahdollisesti etäyhteyksin.
7. Suostumus yksinkertaiseen menettelyyn tarkoittaisi laissa säädettyjä poikkeuksia lukuun ottamatta muutoksenhakukieltä, jolloin käräjäoikeuden päätös asiassa olisi lopullinen.
8. Tuomioistuin määräisi voittaneen asianosaisen oikeudenkäyntikulut kohtuulliseen, ennalta taulukoituun rajaan asti hävinneen osapuolen maksettavaksi.

Tarkemmat perustelut

1. Yksinkertaistettu menettely sopisi parhaiten dispositiivisten, suhteellisen pienten lasku-, korvaus- ja muiden saatavien käsittelyyn. Sen sijaan esimerkiksi heikomman suojaan tai lapsen etuun liittyvät asiat olisi perusteltua rajata menettelyn ulkopuolelle. Vuonna 2019 pääkäsittelyyn edenneiden riita-asioiden mediaani-intressi oli 25.000 euroa. Pienimmät intressit koskivat huoneenvuokraa (mediaani 5.000 euroa), jotka käsittivät noin kymmenesosan riita-asioista. Intressin yläraja on syytä asettaa siten, että se kattaa suuren osan sellaisista riita-asioista, jotka asian luonteen puolesta soveltuisivat käsiteltäviksi yksinkertaisessa menettelyssä. Yksinkertaisuuden vuoksi ratkaisevaa käsittelymuodolle olisi pääoman määrä ilman korkoja.
2. Vähäisten riita-asioiden keskittämällä summaaristen asioiden käräjäoikeuksiin vältettäisiin uuden prosessimuodon käyttöönotto muissa käräjäoikeuksissa. Kokonaan uuden instanssin perustaminen (kuten esim. Belgiassa ja Hong Kongissa) ja tuomioistuinlaitoksen hajauttaminen asiaryhmittäin ei ole tarkoituksenmukaista.
3. Jotta menettelyä voitaisiin yksinkertaistaa riittävästi, sen tulisi perustua vapaaehtoisuuteen ja siihen, että kumpikin osapuoli haluaa välttää ennakoimattoman oikeudenkäyntikuluriskin. Jos kantaja valitsisi laajan riita-asian oikeudenkäynnin alle 10.000 euron asiassa, olisi aiheellista harkita sääntelyä, jonka mukaan kantaja ei voittaessaan saisi oikeudenkäyntikulujaan korvatuiksi laajemmin kuin vähäisten riita-asioiden menettelyssä ja hävitessään hän joutuisi korvaamaan vastaajalle aiheutuneita ylimääräisiä oikeudenkäyntikuluja. Tämä kannustaisi kantajaa valitsemaan vähäisten riita-asioiden menettelyyn.
4. Jos puolestaan vastaaja ei haluaisi tyytyä vähäisten riita-asioiden menettelyyn vaan vaatisi laajan riita-asian käsittelyä, hän ei voittaessaan saisi korvauksena enempää kuin vähäisten riitojen menettelyssä ja joutuisi hävitessään korvaamaan kantajalle aiheutuneita ylimääräisiä oikeudenkäyntikuluja. Tämä kannustaisi vastaajaa hyväksymään vähäisten riita-asioiden menettelyn menettelymuodoksi.
5. Sähköinen vireille tulo (kuten Irlannissa) madaltaisi kynnystä tuoda riita-asia tuomioistuimen käsiteltäväksi. Menettelyn tulisi olla käyttäjäystävällinen, toisin sanoen olla osapuolille mahdollisimman kevyt ja helposti ymmärrettävä. Menettely olisi niin yksinkertainen, että se ei edellyttäisi oikeudellisen avustajan käyttämistä. Online-hakemisen vaihtoehtona voisi olla käytettävissä lomake.
6. Menettelyn konkreettinen toteuttamistapa selviäisi valmistelussa. Euroopassa on käytössä erilaisia järjestelmiä, joissa neuvotteluvaiheen jälkeen seuraa joko kirjallinen käsittely tai suullinen menettely. Ks. esim. Irlannin järjestelmästä:
https://www.citizensinformation.ie/en/justice/courts_system/small_claims_court.html
Jos menettely keskitetään yhdeksään summaarisia riita-asioita käsittelevään käräjäoikeuteen, tulisi mahdollisen suullisen käsittelyn voida tapahtua etäyhteyksin, jos asiaa ei voitaisi käsitellä kirjallisessa menettelyssä.
7. Osapuolille tulisi tehdä selväksi, että antaessaan suostumuksen yksinkertaiseen menettelyyn, käräjäoikeuden ratkaisu asiassa on lopullinen lukuun ottamatta vakavia oikeudenkäyntivirheitä, kuten asianosaisen vastauksen pyytämättä jättämistä, sekä laillisen esteen tilanteita (esimerkiksi sairaus). Näissäkin tapauksissa valitus hovioikeuteen ei olisi – jatkokäsittelylupajärjestelmä huomioon ottaen – tarkoituksenmukainen. Oikeussuojakeinona voisi olla asian uudelleen käsittelyyn saattaminen takaisinsaannin tyyppisesti samassa käräjäoikeudessa.
8. Oikeudenkäyntikuluriski olisi vähäisten riita-asioiden menettelyssä ennakoitavissa, koska korvattavien kulujen määrä olisi taulukoitu esimerkiksi riidan intressin suuruuden mukaisesti

muutamaaan luokkaan. Oikeudellisen avustajan käyttäminen olisi sallittua, mutta se ei nostaisi korvattavien kulujen määrää. Korvattavien kulujen taulukoitu määrä voisi kuitenkin olla sen suuruinen, että kustannus vähäisestä oikeuspalvelujen käyttämisestä tulisi korvatuksi.

Toimenpide-ehdotus

Lakimiesliitto kehottaa oikeusministeriötä käynnistämään selvityksen vähäisiä riita-asioita koskevan menettelyn toteutusvaihtoehdoista.